

Imre Sándor negyven éves tanári működésének jubileuma.

Negyven éve annak, hogy Imre Sándor a heidelbergi és lipcsei egyetemi évek után, a XX. század első évében, az Apácai halála által megszentelt történelmi levegőjű kincses Kolozsvárt tanári pályája kezdetén szemlét tartott hivatásának feladatai és a feladatok teljesítésének lehetőségei felett. A szokatlanul mélyenszántó középiskolai tanári székfoglaló csírájában mindazt tartalmazza, amit a magyar nevelői gondolkodás tudományos rendszerezője azóta is megalkuvás nélkül hirdet.

Hitet tesz a keresztény szellem, szeretet és igazság mellett, a „nevelői öntudat” és „magyar életfeladat” szemszögéből vizsgálja az emberiség, nemzet, egyén fejlődésének problémáját. Rámutat az uralkodó korizmékre s felhívja a figyelmet a nemzetiség eszméjének várható szerepére; hangsúlyozza, hogy „mindig a nemzet az irányadó”, de „külön kötelesség” a magyarság erősítése, melynek uralmát „szellemi úton” kell biztosítani ezen a földön. Rámutat arra, hogy a nevelés „a nemzeti munkában való részvételre” készít elő, az iskola „a nemzeti munka eszköze” s a középiskola elsősorban „munkatársakat” nevel, mert „az innen kikerülő ifjak mindmégannyian tanítói lesznek környezetüknek, hatnak majd mások életmódjára, életfelfogására”. (L.: Pálya kezdetén 1901. megj.: A magyar nevelés körvonalai. Bp. 1920.)

A székfoglaló szavaiból már kiérzik az a szellem, mely az alapos készséggel, széles látókörrrel, ritka hivatástudattal és súlyos felelősségérzéssel induló Imre Sándort egész életén át eltölti és az itt nem tárgyalható fontosabb művekben (Gróf Széchenyi István nézetei a nevelésről 1903; A nevelés sorsa és a szocializmus 1909; Nemzetnevelés 1912; Neveléstan 1928; A neveléstudomány magyar feladatai 1935 stb.) mint önálló neveléstudományi rendszer jelenik meg.

Dinamikus fejlődésszemlélete minden részletében antropocentrikus. Középpontjában az egzisztenciális történeti, gazdasági, kulturális összefüggésekbe ágyazott egyén és nemzet áll.

Mivel az ember elsősorban fejlődésre rendelt lény, aki cselekvő aktivitásával vesz részt az abszolútum életében, egyénben, nemzetben a fejlődés képessége és készsége a döntő mozzanat. Az egyén és nemzet több mint tény, mindkettő feladat is. A nemzetiségben szunnyadó szellemi tartalmat, annak empirikus valóságát kell a reális-történeti léten keresztül, az egyéni mozzanat kibontakoztatása és közreműködése által az abszolút értékrendszer irányában az egyetemes emberiség haladása érdekében maximális fejlődéshez segíteni.

Ez a megvalósulás (az abszolútum felől) megvalósítás (az ember felől) nem mechanikus folyamat, hanem evolutio, potenciális lények belülről kifelé történő bontakozása.

Döntő, hogy a Nemzetnevelés az egyént és közösséget olyan egységes dinamikus valóságnak tekinti, amely az egyént meghatározó közösségi vonásokat is állandóan módosulni látja (Marót). Ez a neveléstudományi rendszer „szociális kötöttséggel individuális” és individuális feltételezettséggel szociális, az egyéni fejlődés kollektív feltételeit, s a kollektív fejlődés egyéni alapjait kereső, normatív célzatú rugalmas kutatási módszert kíván meg avégből, hogy a biológiai, politikai, kulturális és gazdasági tényezőktől színezett magyar élet-, sors- és munkaközösség valóságos nemzeti és egyéni hivatástudattól áthatott felelősségteljes nevelésközösséggé is fejlődjék.

A filozófiai szélességű magyar nevelői gondolkodás tehát minden életjelenséget a fejlődésre való hatás szempontjából értékeli, s a konkrét magyar múlt és jelen valóságához kötött és a magyar lényegnek megfelelő, a magyar élet fejlődés érdekében szükséges egzisztenciális gondolkodást és cselekvést ír elő.

Ez a nevelői gondolkodás Imre Sándor munkássága folytán magyar történeti és irodalmi hagyományokból „szervesen” de „teljesen önállóan” nő ki és Széchenyi, Wesselényi, Eötvös nevelői gondolkodásához, Felméri, Schneller neveléstudományi munkásságához kapcsolódik.

Sajnos, ez a minden ízében magyar és dinamikus nevelésszemlélet nincs még kiaknázva a filozófiai, politikai-jogi, termelő-gazdasági stb. gondolkodás számára.

Sőt a Nemzetnevelésben rejlő nevelői gondolkodást még az egyetemes neveléstudomány szempontjából sem hasznosítottuk, jöllehet történt már figyelemre méltó kezdeményezés is ebben az irányban. (Lásd Tettamanti Béla dr. dolgozatait: A személyiség és a neveléstudomány, A nemzetnevelés mint a neveléstudomány magyar rendszere, A „nemzetnevelés”. A Cselekvés Iskolája 1933-34., u. o. 1935-36 Magyarásgtudomány 1936.)

Pedig a Nemzetnevelésben rejlő nevelési tény- és célfogalom igen alkalmas arra, hogy az egyetemes neveléstudomány részeit alkotó nevelésfilozófia, leíró- és normatív neveléstudomány, valamint a köréjük csoportosuló egyéb tudományágak számára tartópillérül szolgáljon. Meggyőződésünk, hogy az egyetemes neveléstudomány tudományelméleti és rendszertani problémái a Nemzetnevelés adta alapon megoldhatók.

Csodálatos, hogy a lappangó magyar világ-, élet- és értékszemlélet kialakulása és tudatosulása szempontjából oly jelentős gondolkodási irány és rendszer felett mennyire érzéketlenül siklott el a magyar tudományos közvélemény. Ha Imre Sándor életútján végigtekintünk, kiderül, hogy a nevelő sorsa sohasem írgylésreméltó, de kétszeresen nehéz annak, akiben öntudatra ébredt nemes szellem munkálkodik, mert a feladat nagyságát, nehézségeit és felelősségét is jobban átéli. Az Imre Sándor-féle igazat kereső, tárgyiasásra törekvő, a tévedések lehetősége miatt nyugtalan és önmagát emésztő, önérzetes, érzékeny lelkület még akkor is súlyos teher, ha siker és külső elismerés jár nyomában. Bár neki ez utóbbiból nem sok jutott osztályrészül, kárpótolja érte az a felemelő érzés, hogy tanításai mélyen élnek mindazok lelkében, akik 1908 óta a főiskolán, majd 1925 után a szegedi s később a budapesti egyetemen

nemcsak hallgatói, hanem valóban tanítványai voltak s később is, a személyes érintkezés megszűnésekor önkéntes követői maradtak. A negyvenéves évfordulón a tanítványok és sokan mások is a magyar nevelés munkásai közül, lélekben együtt ünnepelnek Mesterükkel, mert ez az évforduló a személyes vonatkozásokon túl, elsősorban az Ő nevével elválaszthatatlanul és örökre egybeforrott s a 40 év hazai és külföldi tapasztalatai által fényesen igazolt nemzetnevelés gondolatának ünnepe is.

Tisztelői a kolozsvári bevonulás egyéves fordulóján, Széchenyi születésének 150. évében Őt, mint az öntudatos magyar nevelői gondolkodás igazi megindítóját, tudományos rendszerezőjét, a tudományos széppróza mesterét szívük egész melegével köszöntik, abban a szilárd meggyőződésben, hogy a nemzetnevelés eszmevilága nemcsak hivatott, de képes is az egyetemes magyar élet megújítására. Személyét nemcsak a magyar, de a neveléstudomány európai munkásai sorában is előkelő hely illeti meg.

Művelődés az idegennyelvű iskolában.

— A csehszlovákiai magyarok kisebbségi élményeiből. —

Nem írunk elvont értekezést, nem könyvekből gyűjtjük össze tanulmányunk anyagát, élményekről számolunk be, tapasztalatokról, melyeket mint csehszlovákiai magyarok az idegennyelvű iskolában szereztünk. E sorok írója Eperjesen nőtt fel, hét éves volt, amikor a csehek megszállták a Felvidéket. Eperjesen, „a Tarca-parti Athénben” — ahogy a lokálpatrióta büszkeség nem ok nélkül nevezte a várost — a magyar művelődés intézményei az államfordulat után egyik napról a másikra megszűntek. Eperjes virágzó magyar kultúrközpont volt, egyike az ország legszebb hagyományokkal bíró iskolavárosának, ahol a négyszázéves evangélikus kollégium mellett a magasszínvonalú tanintézetek egész sora hirdette a magyar művelődés dicsőségét. A szlovák környékű városban a magyar iskolák nem a magyar kolonizáció érdekeit szolgálták, a magyar műveltség hirdetői nem jövevények voltak, hanem inkább a magyar élet reneszánszát remélő utolsó mohikánok; mert Sáros ősi magyar föld, ahol csak a néprajzi viszonyok kedvezőtlen alakulása készítette visszavonulásra a magyarságot. Ezért volt Eperjesnek — a város vidékének szlovák jellege ellenére — történelmi hagyományokból táplálkozó magyar műveltsége, iskoláinak ezért volt mély és öntudatos magyar szelleme, amely nemcsak a magyar kultúra sokszázéves műveléséből, hanem az európai kultúrközpontokkal való közvetlen kapcsolataiból is merítette erejét.

Nos, ebben az ősi magyar iskolavárosban 1918 után egyetlen magyar iskola maradhatott csak meg: az evangélikus elemi. Mi is élveztük még ennek az utolsó tanintézménynek utolsó áldásait. Tízéves korunktól kezdve azonban tizenhárom szerencsétlen esztendőn keresztül, míg eljutottunk a prágai cseh Károly-egyetem aulájába, hogy doktorrá